

Голові разової спеціалізованої вченої
ради ДФ 76.051.022 Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича,
доктору історичних наук,
професору МАКАРУ Ю.І.
вул. М. Коцюбинського 2, м. Чернівці, 58012

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

ТИЧИНИ Івана Гергійовича

**на тему «Волинські «Просвіти»: організаційні засади
та культурно-освітня діяльність (1916 – 1936 роки)»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 Історія та археологія**

Актуальність теми дисертації.

Важливість створення та діяльності товариства «Просвіта» в українській історії важко переоцінити, адже громадська організація виникає у період, коли українці не мали власної державності, перебуваючи у складі різних держав. Організація бере свій початок із 1868 року, виникши у Галичині, що на той час перебувала у складі Австро-Угорщини. Гуртуючи навколо себе найбільш національно-свідомі сили українського народу, несучи в широкі маси освіту та культуру, «Просвіта» досить швидко завоювала собі прихильність серед галичан, однак, її вплив, до кінця ХІХ століття не поширювався на Волинь, і, лише у роки Першої світової війни просвітянські ідеї проникають на терени Волині, саме тоді, тут і з'являються перші просвітянські осередки. Зміна державної приналежності Волині, що із-під російського впливу переходить у склад Другої Речі Посполитої співпала у часі із поширенням мережі «Просвіт» у краї, які набули масовості та широкої популярності. Однак, проблеми із статутними документами та відсутність єдиного об'єднавчого центру

волинських «Просвіт» створили сприятливий ґрунт для польської влади, яка використала останній факт аби заборонити діяльність «Просвіт» на Волині.

А між тим, «Просвіти» уособлювали в собі національно-культурний розвиток, творили та розвивали національну ідею, що було надзвичайно важливо в умовах бездержавності, власне, як і нині, в умовах російсько-української війни, саме національна ідея є одним із ключових об'єднавчих моментів нації. З огляду на вище сказане представлена дисертаційна праця є актуальною і має беззаперечну наукову новизну, оскільки її автор доводить, що саме завдяки діяльності волинських «Просвіт», у досліджуваний період, на Волині було сформовано національну свідомість та репрезентовано національну ідею. Беззаперечною новизною дисертації є те, що її автор доводить відмінність волинських «Просвіт» від матірньої галицької «Просвіти», яка полягала у тому, що кожна «Просвіта» Волині мала свої окремі статутні документи і діяла, як окрема організація.

Актуальність дисертаційного дослідження Тичини І. Г. зумовлена узагальненням історичного досвіду діяльності волинських «Просвіт», простеженням того впливу, які справили «Просвіти» на становлення національної свідомості волинян, на зростання освітнього та культурного рівня краян, що дало поштовх для опору проти асиміляції, яку намагалася здійснювати польська влада.

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Тема дисертації Тичини І. Г. обрана в рамках одного із напрямів наукової діяльності «Актуальні питання історії та історичної регіоналістики України» (номер державної реєстрації 0116U004617) кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів.

Самостійність та оригінальність виконаного Тичиною Іваном Георгієвичем наукового дослідження не викликає сумнівів, дисертант

продемонстрував уміння ставити наукові завдання та самостійно шукати шляхи їх вирішення. Узагальнення та висновки зроблені дослідником ґрунтуються на критичному аналізі, є цілком логічними та обґрунтованими. У дисертації використано результати наукових досліджень, що опубліковані у одноосібних публікаціях дисертанта.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій.

Аналіз представленої дисертації та публікацій здобувача наукового ступеня дозволяють зробити висновок про те, що одержані наукові результати є достовірними та обґрунтованими адже опираються на низку архівних документів та новітніх джерел. Отримані положення та висновки є науково виваженими, достатньо аргументованими та пройшли належну апробацію. Дисертант позиціонував себе самостійним, зрілим дослідником, що обґрунтовує власні думки, робить логічні висновки та розуміє практичне значення теоретичних положень, які розробляються.

Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру.

Дисертаційна праця Тичини І. Г. є комплексним дослідженням становлення та діяльності волинських «Просвіт» у період 1916 – 1936 років. Автор вивчає особливості проникнення просвітянських ідей на Волинь, аналізує складнощі становлення та утвердження перших просвітянських осередків у краї та дводить, що саме відсутність єдиної об'єднавчої структури та зареєстрованих статутних документів стали головними причинами ліквідації «Просвіт» польською владою на Волині. Автор вперше, доводить необхідність вживання терміну «волинські «Просвіти»» (у множині), а не «Просвіта», як це усталено у історіографії Галичини, логічно обґрунтовуючи особливості становлення та діяльності «Просвіт» на Волині.

Окрім того, беззаперечна наукова новизна, представленої дисертації, полягає у тому, що у вітчизняній історичній науці досі не було комплексних

узагальнюючих робіт присвячених проблемам становлення, діяльності та ліквідації «Просвіт» на Волині у досліджуваний період.

Працюючи над дослідженням Іван Георгійович Тичина проаналізував значний масив джерел і наукової літератури, що дозволило якісно та на належному рівні вирішити поставлені у роботі завдання, а саме:

- здійснити історіографічний аналіз, виявити джерельну базу та випрацювати методологію дослідження;
- обґрунтувати основні причини й умови становлення «Просвіт» на Волині;
- з'ясувати структуру та ідейні засади просвітянського руху на Волині у досліджуваний період;
- охарактеризувати національну політику у Другій Речі Посполитій та простежити її вплив на умови існування й діяльність волинських «Просвіт»;
- проаналізувати основні тенденції та причини польської антиукраїнської політики загалом і переслідування «Просвіт» зокрема;
- окреслити роль волинських «Просвіт» у культурно-освітньому житті українців та в процесі українізації Православної церкви на Волині;
- простежити вплив «Просвіт» на формування національної свідомості й патріотизму серед волинян;
- з'ясувати, чи змогли «Просвітянські хати» стати альтернативою ліквідованим «Просвітам».

Повнота викладення основних результатів дисертації у наукових фахових виданнях, зарахованих за темою дисертації та перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації.

Апробація основних положень дисертації, обґрунтованість та систематизованість її наукових результатів, засвідчуються 14-ма науковими публікаціями. За час роботи над дисертацією І. Г. Тичина опублікував низку наукових статей та матеріалів, які мають достатню географію. Зокрема, результати дисертації всвітлені у: 4 – у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б» та 10

статей апробаційного характеру, у тому числі закордонних. На думку опонента, загальний обсяг та якість публікацій дозволяє зробити висновок про достатню апробацію результатів дисертації.

Наукове значення та практична цінність дисертаційного дослідження.

Дисертація Івана Георгійовича Тичини «Волинські «Просвіти»: організаційні засади та культурно-освітня діяльність (1916 – 1936 роки)» має значну наукову та практичну цінність, та поза сумнівом, матиме практичне застосування. Сформульовані автором наукові положення та аналітичні висновки можуть бути використані в науково-дослідницькій сфері, а саме для підготовки монографічних й узагальнювальних досліджень з історії України, історії Волині та історії громадських організацій, а також у процесі викладання нормативних і спеціальних курсів у ЗВО. Дослідження матиме значення і для формування об'єктивного історичного погляду на історичні факти та події.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та узагальнення зроблені дисертантом, а також використані у дослідженні історіографічні, джерельні матеріали можуть мати широкий застосунок у діяльності науково-дослідних установ, експертних центрів і відповідних інституцій державної влади, а також у процесі розробки навчальних програм у вищих навчальних закладах, скласти основу для написання узагальнюючих праць і підручників з історії.

Оцінка змісту, завершеності та оформлення дисертації.

Текст дисертації оформлений згідно чинних вимог МОН України, її зміст та структура застережень не викликають, виклад основного матеріалу та висновки логічні і послідовні. Рецензована дисертація є завершеною та цілісною науковою працею, що цілком відтворює поставлені мету та завдання, має беззаперечну наукову новизну та матиме широке практичне застосування.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження І. Г. Тичини Волинські «Просвіти»: організаційні засади та культурно-освітня діяльність (1916 – 1936 роки)» виконано із

дотриманням норм академічної доброчесності, коефіцієнт оригінальності тексту складає 97,26%.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Загалом, визнаючи належну ґрунтовність та різнобічність проведеного дослідження І.Г. Тичини, слід, поряд із цим вказати його автору на деякі моменти, яких у роботі можна було б уникнути, або завдяки яким, можна було б підсилити певні складові дисертації:

1. Підрозділ 1.1. «Методологічні основи дослідження» засвідчує про оволодіння та практичне застосування автором широкого спектру методологічного інструментарію наукового дослідження, однак, на думку опонента, окрім методів історичної науки, якими послуговується автор, слід би було залучити (хоча б частково), методи, що притаманні політичним наукам, наприклад такі, які передбачають дослідження громадських організацій, тощо.

2. У першому розділі «Методологічні аспекти дослідження, історіографія та джерела» при розкритті підпункту 1.2. «Історіографія проблеми», автор, у деяких випадках, вдається до перелічення статей чи монографій називаючи авторів та роботи, (або лише авторів) але не здійснюючи критичного аналізу наукових праць. Наприклад: *«Українське питання в міжвоєнній Польщі досліджували чернівецький історик Ю. Макар, львівські дослідники О. Руда, І. Терлюк, О. Красівський...»* (ст. 37); *«...часткові дані щодо діяльності «Просвіти» зустрічаємо в польських істориків М. Папєжинської-Турак, Т. Домбковського, М. Іваніцького, Р. Торжецького...»* (ст. 49); *«Статті О. Гаврилюка, В. Добровичинської, Г. Лук'янчук, О. Остап'юк, А. Пісоцького, Т. Складовської висвітлюють особливості діяльності осередків «Просвіти» в різних куточках Волинського воєводства.»* (ст. 55). Для дисертаційної праці, на думку опонента, є важливим проаналізувати наявну історіографічну базу, вказавши на акценти та недоліки наявних досліджень, на прогалини та методологію авторів. Проста ж констатація наявності наукових праць та їх перелік не відповідають сутності аналізу історіографії. Щоправда, у

більшості випадків автор здійснює критичний аналіз історіографії, а наведені приклади є, радше, не частими.

3. Дисертант розлого, і цілком слушно, аналізує різноманітні напрями діяльності волинських «Просвіт», як то: бібліотечна справа, українське шкільництво, музично-драматичне мистецтво, боротьбу за українізацію Православної церкви в краї, однак, поряд із цим упускає і деякі інші важливі напрямки роботи «Просвіти» на Волині. Йдеться, зокрема, про археологічні дослідження, які здійснювалися членами волинських «Просвіт» у міжвоєнний період, а також про формування музейних експозицій, інформацію про що зустрічаємо у працях О. Цинкаловського та М. Філіпович. У разі продовження роботи над досліджуваною проблемою, вважаю, що було б доцільним додати тематичний блок, який би був присвячений саме цим напрямкам діяльності волинських «Просвіт».

4. Окрім того, на думку офіційного опонента, варто було б оформити додатки до тексту дисертації, де, наприклад, подати світлини волинських просвітян, світлини будівель де функціонували просвітянські осередки, помістити статутні документи «Просвіт», подати мапи мережі волинських «Просвіт» у різні роки та статистичні дані щодо чисельності громадської організації, тощо. Ілюстративні додатки могли б додати колористики та унікальності рецензованій дисертації.

Проте, викладені застереження та міркування, жодним чином, не применшують вартісності рецензованої дисертації, а носять, радше, рекомендаційний характер і є особистим баченням опонента.

Висновок про дисертацію в цілому та її відповідність встановленим вимогам.

Дисертація Івана Георгійовича Тичини «Волинські «Просвіти»: організаційні засади та культурно-освітня діяльність (1916 – 1936 роки)» є, поза сумнівом, самостійною та актуальною, носить елементи наукової новизни і матиме широке практичне застосування та практичну цінність. Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про

затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р.), а її автор Іван Георгійович Тичина заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія, галузі знань 03 – Гуманітарні науки.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри всесвітньої історії Волинського
національного університету імені Лесі Українки,
доктор історичних наук, професор

Людмила СТРІЛЬЧУК

«27» вересня 2023 р.

